

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема: Інвестування в інноваційну діяльність (на прикладі компанії Philip Morris International)

*Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

Завідувач кафедри: _____ /Мельник Л.Г./

Керівник роботи: _____ /Циганенко О.В./

Виконавець: _____ /Огієнко М.С./
П.І.Б.

Група: _____ Ез-61 к
шифр

Суми 2020

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1 Характеристика інноваційної діяльності в реальному секторі економіки.....	7
1.2 Специфіка інноваційних проектів в реальному секторі економіки	12
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ.....	16
2.1. Загальна характеристика економіки тютюнової промисловості..	16
2.2 Дослідження ринку тютюнових виробів як об'єкта інноваційної діяльності.....	20
2.3 Основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International.....	23
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОЇ КОРПОРАЦІЇ PHILIP MORRIS INTERNATIONAL.....	30
3.1. Сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products».....	30
3.2 Економічні аспекти та ефективність проекту.....	34
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел який містить 21 найменування. Загальний обсяг роботи становить 43 с., у тому числі 7 таблиць, 4 рисунки, список використаних джерел на 2 сторінках.

Мета роботи – обґрунтування впровадження і фінансування інноваційного проекту та розробка рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності.

Предметом дослідження – аспекти інвестування в інноваційну діяльність, оцінка ефективності.

Об'єкт дослідження – міжнародна компанія Philip Morris International.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути особливості інноваційної діяльності в реальному секторі економіки;
- надати загальну характеристику економіки тютюнової промисловості;
- розглянути основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International;
- дослідити сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products»;
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності компанії.

Методологічною основою роботи є такі методи, як: аналізу; синтезу; аналітичний; економіко-статистичний; метод логічного узагальнення результатів дослідження.

У першому розділі роботи розглянуто особливості інноваційної діяльності в реальному секторі економіки.

У другому розділі роботи надано загальну характеристику економіки тютюнової промисловості, розглянуто основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International та досліджено ринок тютюнових виробів.

У третьому розділі роботи досліджено сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products», його економічні аспекти та визначено ефективність інноваційної діяльності компанії.

Ключові слова: ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, КОМПАНІЯ, ФІНАНСУВАННЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ.

ВСТУП

Швидкість, яку в сучасному світі набуває науково-технічний прогрес, кількість наукових досягнень і відкриттів ставить перед економічними системами і їх суб'єктами нові завдання і кидає нові виклики. Стає очевидним, що інноваційна діяльність створює можливості для стабільного економічного зростання і підвищення якості життя людини. У той же час, проведення наукових досліджень і впровадження інновацій вимагає значних інвестицій.

У багатьох розвинених країнах світу інноваційна діяльність і науково-технічний прогрес є основою економічної системи, що забезпечує ефективне інвестування в матеріальні, нематеріальні, фінансові та трудові ресурси. В Україні структура інвестицій носить більш «сировинну» спрямованість, так як галузі української економіки менше наукомісткі, а схема впровадження інноваційних продуктів і технологій нестійка і неефективна.

Однак, згідно з прогнозами і публікаціями Міністерства економічного розвитку України, одним із пріоритетних завдань є забезпечення сталого розвитку економіки в довгостроковому періоді, і інноваційна діяльність розглядається як один з найбільш ефективних інструментів для досягнення цієї мети.

Актуальність вивчення принципів інвестування в інноваційну діяльність в міжнародній практиці обумовлена тим, що сучасний світ ставить перед українською економікою необхідність оновлення, перегляду поточних підходів до розвитку інноваційної діяльності, а також принципів інноваційного інвестування. В даному випадку, саме світова практика, досвід розвинених країн, що займають лідируючі позиції на ринках наукоємних продуктів, може стати для України відправною точкою формування нових принципів інноваційного інвестування.

При сучасній спрямованості розвитку ринків, комерційні компанії (як зарубіжні, так і вітчизняні), не можуть покладатися на отримання конкурентних переваг лише за рахунок використання матеріальних і фінансових активів.

Успішність і положення компанії на ринку багато в чому залежить від ефективності використання нематеріальних ресурсів, які часто є унікальними за своєю природою.

Інноваційна діяльність в сучасних умовах властива не тільки компаніям, що діють на ринку інформаційних, комп'ютерних чи будь-яких інших технологій, як прийнято вважати. Безліч великих компаній, які функціонують на досить традиційних і консервативних ринках, інвестують в різні наукові дослідження і розробки, так як розуміють - запорука успіху та подальшого процвітання знаходиться в здатності компанії запропонувати своєму споживачеві продукт з оновленими характеристиками, властивостями.

Таким чином, напрямок даного дослідження включає в себе комплексне вивчення підходів до інноваційної діяльності та питань інноваційного інвестування, що склалися в міжнародній.

Мета роботи – обґрунтування впровадження і фінансування інноваційного проекту та розробка рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності.

Предметом дослідження – аспекти інвестування в інноваційну діяльність, оцінка ефективності.

Об'єкт дослідження – міжнародна компанія Philip Morris International.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути особливості інноваційної діяльності в реальному секторі економіки;
- надати загальну характеристику економіки тютюнової промисловості;
- розглянути основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International;
- дослідити сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products»;
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності компанії.

Методологічною основою роботи є такі методи, як: аналізу; синтезу; аналітичний; економіко-статистичний; метод логічного узагальнення результатів дослідження.

У першому розділі роботи розглянуто особливості інноваційної діяльності в реальному секторі економіки.

У другому розділі роботи надано загальну характеристику економіки тютюнової промисловості, розглянуто основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International та досліджено ринок тютюнових виробів.

У третьому розділі роботи досліджено сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products», його економічні аспекти та визначено ефективність інноваційної діяльності компанії.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

1.1 Характеристика інноваційної діяльності в реальному секторі економіки

Живучи в сучасному світі, в століття технологій і наукових відкриттів, ми вже не можемо уявити собі повсякденне життя без інновацій. Зараз термін «інновація» застосовується буквально у всіх сферах людської діяльності. Ми говоримо про інновації в науковій сфері, в сфері освіти, в соціальній сфері і, звичайно, в сфері економіки. Та швидкість, яку в сучасному світі придбав науково-технічний прогрес, не залишає сумнівів в тому, що інновації перетворилися в одну з основних рушійних сил людського розвитку.

Сам термін «інновація» бере своє коріння від латинського слова «novatio», що в буквальному перекладі означає «нововведення». У багатьох сферах цей термін трактується по-різному. Наприклад, з точки зору філософії, інновація - це «явища культури, яких не було на попередніх стадіях її розвитку, але які з'явилися на даній стадії і отримали в ній визнання» [15]. Економічний же словник трактує інновацію, як «інвестиції в новації, вкладення коштів у розробку нової техніки, технології, наукові дослідження» [16]. Так чи інакше, термін «інновація» тісно пов'язане з такими поняттями, як «зміна» і «розвиток».

Виходячи з огляду найбільш загальних теоретичних аспектів у сфері інновацій, перейдемо до вивчення більш специфічного напрямку - інноваційної діяльності в реальному секторі економіки.

Перекладаючи класичні теорії на практику, можна переконатися, що інновації справді ставали поштовхом до глобальної зміни не тільки окремих ринків, але іноді і світової економіки в цілому. Варто зауважити, що дане твердження справедливо не тільки по відношенню до компаній XXI століття, коли науково-технічний прогрес досяг раніше небачених масштабів, але також і

щодо компаній, які вперше впровадили на світові ринки технології або продукти, які зараз здаються нам частиною нашого повсякденного життя.

Реальним сектором економіки прийнято вважати ті галузі, які надають кінцевий продукт - товар або послугу. Саме в реальному секторі економіки проводиться виробництво, перерозподіл, споживання і реалізація товарів і послуг. Очевидно, що в сучасному світі інновації та їх впровадження у виробництво стають одним з основних конкурентних переваг підприємств реального сектора.

Якщо в рамках теоретичного огляду розглянуто поняття «Інновація» переважно як «результат», проаналізуємо процесуальну специфіку інноваційної діяльності, яка застосовується в реальному секторі економіки.

Інноваційна діяльність - це активність, головною метою якої є пошук і реалізація інновацій в рамках інноваційних проектів. Це процес, який спрямований на подальшу комерційну реалізацію результатів будь-яких науково-технологічних розробок або досліджень, або будь-який інший інтелектуальної діяльності. Стосується до реального сектору економіки, основним завданням інноваційної діяльності є розширення продуктового портфеля, вдосконалення якості продукції, що виробляється, введення нових технологій і зміна організації виробництва. Очевидно, що кінцевим результатом усіх змін для підприємства (причому як в реальному, так і у фінансовому секторі і секторі інформаційних технологій) є підвищення вартості компанії, зміцнення позицій на ринку, утримання і завоювання більшої частки ринку.

Прийнято вважати, що в інноваційну діяльність входять такі процеси (рис.1.1):

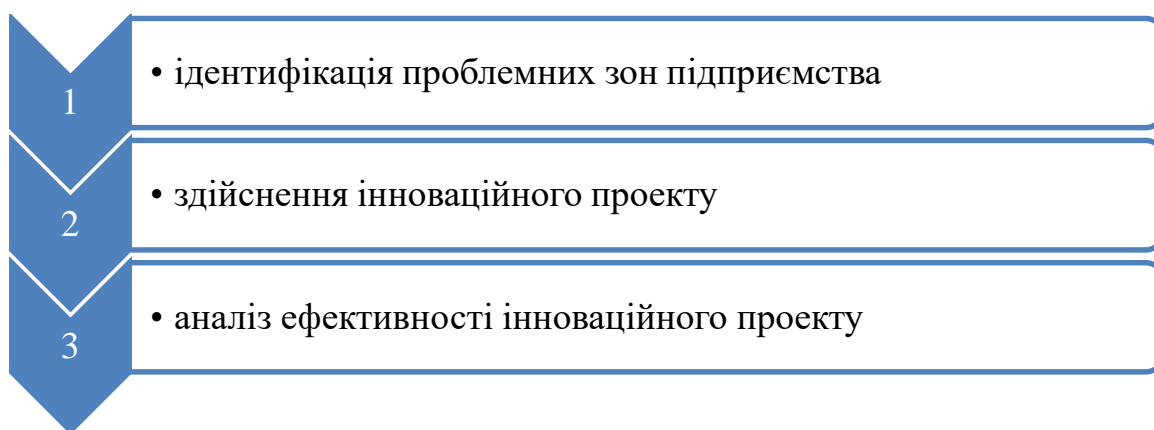

Рис.1.1 – Процеси інноваційної діяльності

Для багатьох організацій, основною відправною точкою для реалізації інноваційної діяльності стає поступове старіння активів, продукту, послуги. Під старінням в даному контексті є не тільки фізичний знос, а й моральний - в сучасному світі, коли розвиток технологій отримує максимальну швидкість, підприємства повинні докладати всіх зусиль для того, щоб своєчасно діагностувати невідповідність використовуваної технології виробництва або ж властивостей продукту, що виробляється сучасних умов, які диктуються ринком. Тільки в разі, якщо підприємство саме передбачило моральне або фізичне старіння продукту, це спонукає керівництво до здійснення інноваційної діяльності. Якщо ж старіння буде виявлено конкурентами, підприємство апріорі не стане інноватором.

Але що саме може стати тригером для інновацій? Існуючі джерела прийнято виділяти в дві групи - внутрішні (як для підприємства, так і для галузі в цілому) і зовнішні (ті, які відносяться до економіки чи соціуму в цілому) [22].

До внутрішніх джерел належать:

- Раптові зміни в структурі галузі (наприклад, наукове відкриття в сфері автомобілебудування)
- Нововведення, викликані потребою процесу (фізична неможливість забезпечувати належну якість продукції з наявними технологічними потужностями)

До зовнішніх джерел відносяться:

- Демографічні зміни
- Зміна в ціннісних орієнтирах суспільства, зміна суспільних настроїв і сприйняття

- Технологічний прорив

Залежно від перерахованих вище джерел можна визначити характер того чи іншого інноваційного рішення. При цьому, новатор повинен легко відповідати на питання про те, чого він хоче досягти, якщо зміни будуть впроваджені; як це позначиться на функціонуванні підприємства в цілому; що саме потрібно зробити для того, щоб зміна було здійснено?

Як вже було сказано раніше, інноваційна діяльність - процес досить багатогранний. Існує кілька форм інноваційної діяльності (Рис.1.2):

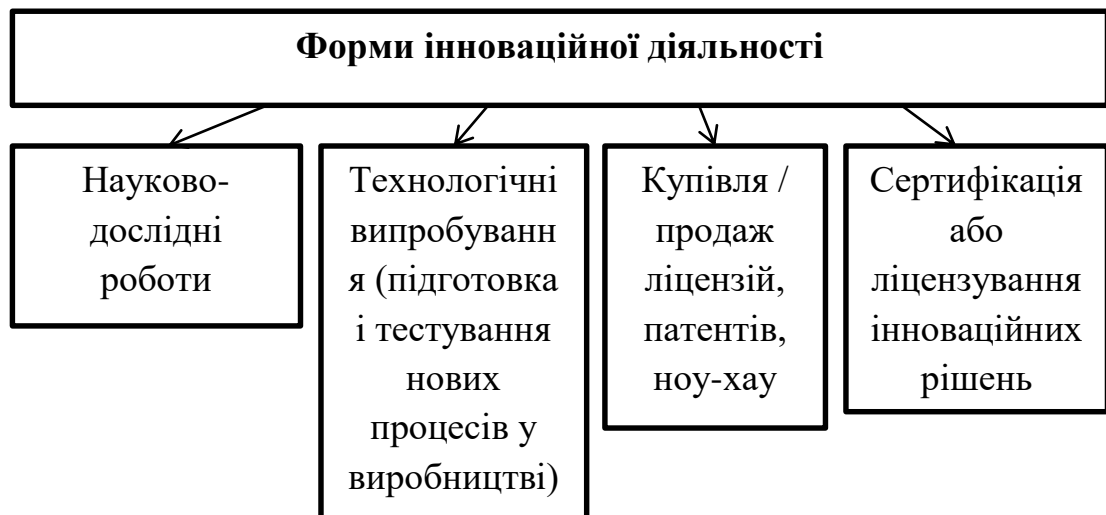

Рис.1.2 – Форми інноваційної діяльності

Також необхідно виділяти ті процеси, які так чи інакше пов'язані з інноваційною діяльністю, хоча за своєю природою такий не є:

- Рішення в сфері інвестицій, необхідні для ефективної інноваційної діяльності
- Підбір або організація ринку для запуску інноваційного продукту / послуги
- Підготовка або перепідготовка фахівців для здійснення інноваційної діяльності

- Рішення в області маркетингу для запуску інновації на ринок Очевидно, що інноваційна діяльність має ряд специфічних особливостей. Зокрема, інноваційна діяльність відрізняється високою тривалістю. З усіх бізнес-процесів, що здійснюються підприємствами реального сектора, інноваційна діяльність, мабуть, є найбільш тривалим, так як вимагає дуже ретельної підготовки, тестування, розв'язання всіх зроблених помилок, аналізу ефективності. Це пояснюється ще однією специфікою інноваційної діяльності - високим ступенем ризику і непередбачуваністю результату.

Крім того, інноваційна діяльність практично завжди стає причиною реорганізації, структурних змін всередині підприємства. Точно так, як успішна інновація впливає на положення компанії на ринку і структуру галузі в цілому, вона також істотно позначається на внутрішніх процесах і організаційній структурі, адже для того, щоб виробляти щось нове або використовувати якусь досконалу технологію в довгостроковій перспективі, бізнес-процеси повинні бути відповідно змінені. При цьому варто звернути увагу, що ті зміни, які ініціює інноваційна діяльність, рідко піддаються формалізації [13]. Це викликано швидкою мінливістю складових проекту і новаторством процесів. Не існує єдиного і правильного підходу до того, чого не існувало раніше в принципі. Інноваційна діяльність також відрізняється високою інтелектуальною насиченістю, так як основним двигуном інновації є людський капітал, об'єкти інтелектуальної діяльності. Також варто відзначити процес постановки і досягнення цілей в рамках інноваційної діяльності. Коли ми говоримо про інноваційний продукт або технології, той факт, що первинна мета не була досягнута, ще не означає, що інноваційний проект повністю неефективний. Це означає, що підхід до цілепокладання повинен бути максимально адаптивним, адже інноваційна діяльність, як уже було сказано раніше, відрізняється високою непередбачуваністю і мінливістю. Ця ж особливість виявляє себе і в комерціалізації інновацій – створення революційно нового продукту ще не означає, що він буде успішно запущений на ринку.

Як і будь-який бізнес-процес, інноваційна діяльність має чітко позначені об'єкти - це результати інтелектуальної діяльності, будь-які розробки і дослідження, здійснені компанією в області технології, техніки, ресурсної бази, незалежно від організаційно-правової форми, галузі, масштабу організації.

1.2 Специфіка інноваційних проектів в реальному секторі економіки

Як було сказано вище, інноваційна діяльність на підприємствах реального сектора економіки здійснюється в рамках інноваційних проектів.

Інноваційний проект - комплексна система заходів, взаємопов'язаних між собою за термінами, ресурсній базі, відповідальним, спрямованих на досягнення певних цілей і завдань в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [14].

Виділяють різні рівні значущості інноваційних проектів, а також новаторських ідей, які ці проекти реалізують. Саме від рівня значущості залежить складність, масштаби, тривалість, характер результату, а також склад учасників того чи іншого інноваційного проекту. Отже, існують такі рівні значущості інноваційного проекту:

- Модернізаційний. Проект є таким, коли базова технологія або продукт нічим не відрізняється від свого попередника. Наприклад можна привести зміну зовнішніх характеристик продукту або установку потужнішого двигуна або процесора, поліпшує якість друку.

- Новаторський. Такий проект полягає в істотній зміні якостей або елементів продукту. До прикладів можна віднести появу нових якостей або введення методів автоматизації, які не використовувались раніше в технології виробництва саме цього продукту, проте застосовувалися в будь-яких інших типах виробів.

- Випереджаючий. Проекти такого типу засновані на введенні випереджальних технологій, ніколи не застосовувалися раніше. наприклад,

введення турбореактивних двигунів в галузі літакобудування, які раніше ніколи не використовувалися.

- Піонерний. Такі проекти полягають у появі абсолютно нових матеріалів, технологій або продуктів, які виконують існуючі або навіть нові функції. До піонерним проектам можна віднести появу персональних комп'ютерів, перших радіоприймачів, телефону, використання біотехнологій.

Очевидно, що бізнес-процеси протікають у часі і мають початкову точку, процес розвитку і закінчення. Стадії реалізації інноваційного проекту прийнято називати «життєвим циклом інноваційного проекту».

Життєвий цикл інноваційного проекту - це період у часі, протягом якого проходять стадії розвитку інноваційного проекту [7]. Теорія життєвого циклу відіграє величезну роль при плануванні інноваційної діяльності підприємства, так як саме ця концепція є основою аналізу і планування інновації.

Головною специфікою інноваційних проектів на всіх стадіях життєвого циклу є високий ступінь невизначеності. Так, наприклад, навіть ті інновації, які успішно пройшли всі тестування і випробування, можуть бути в подальшому не прийняті ринком. На високо конкурентних ринках ступінь невизначеності ще більш зростає - навіть найуспішніші інноваційні проекти можуть в будь-який момент часу потерпіти невдачу, якщо конкурент представить більш перспективну альтернативу.

У сучасному світі комерціалізація досягнень науково-технічного прогресу стала одним з основних напрямків у багатьох економічних системах. Розробка інноваційних інвестиційних проектів, як і традиційних інвестиційних проектів, повинна ґрунтуватися на загальних методологічних принципах. Але розробка інноваційних бізнес-планів повинна враховувати їх високий рівень наукоємності, економічний і соціальний потенціал. Фундаментальною відзнакою інноваційного інвестпроекту від традиційного є рівень деталізації інноваційної ідеї і можливості її комерційної реалізації.

До основних критеріїв і специфічних особливостей інноваційного проекту можна віднести наступні:

- У сфері інноваційної діяльності об'єктом розробки бізнес-плану є конкретна інновація як процес науково-технічного прогресу. Це створює певну складність у виділенні витрат і результатів, безпосередньо пов'язаних з цією інновацією [44].

- Багато інноваційних проектів на стадії розробки не мають чіткого уявлення про споживача. Для пошуку інвестора розробники інноваційного проекту, як правило, приділяють більшу увагу технічному обґрунтуванню інновації.

- Інноваційні розробки, як вже було сказано раніше, відрізняються дуже високим ступенем ризику. Тому облік різних факторів, здатних вплинути на реалізацію проекту, займає істотну частку в розробці бізнес-плану. Дуже часто в процесі підготовки даного розділу розробники вдаються до консультації незалежних експертів в даній області.

- Величезна увага при підготовці інноваційного бізнес-плану приділяється так званій «патентній чистоті» інновації. Це означає, що інновація повинна мати юридичну безпеку, можливість реалізації без порушення чужих патентних прав на подібні розробки [9].

- Перспективи розвитку інновації також грають величезну роль в процесі пошуку інвестора. Розробники повинні максимально докладно описати подальші можливості розвитку свого продукту, можливість виходу на ринок спорідненої продукції або створення абсолютно нового товару.

- Дуже важливу роль відіграє попередній досвід учасників інноваційного проекту, свого роду імідж. Тому в бізнес-плані вказуються наявні публікації в різних сферах, так чи інакше присвячені темі проекту. Всі попередні науково-технічно досягнення, інноваційні розробки команди управління повинні бути обов'язково вказані, так для інвестора це є одним з показників рівня довіри до даного інноваційного проекту.

Очевидно, що успіх інноваційного проекту багато в чому залежить від джерела інвестування, способу фінансової підтримки. У багатьох країнах фінансування інноваційної діяльності здійснюється як з державних, так і з

приватних джерел. Інвесторами для інноваційних проектів можуть виступати малі, середні та великі підприємства, фінансово-промислові групи, інноваційні та інвестиційні фонди, державні фонди, а також приватні особи.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

2.1 Загальна характеристика економіки тютюнової промисловості

У сучасному світі інновації присутні практично в будь-якій галузі економіки: найчастіше запорука успіху і виживання на висококонкурентних ринках - це розробка нового підходу, нового погляду на, здавалося б, уже звичні і буденні речі. Іноді інновації можуть повністю змінити ринок - найкращою ілюстрацією цього явища може послужити розвиток ринку цифрових носіїв за останні десять років: всього за кілька років людство пішло від відеокасет до DVD-дисків, потім флеш-карт, а тепер і зовсім файли зберігаються і передаються в так званих «хмарних» сервісах. При цьому мало хто згадує про попередні способи зберігання інформації, адже тепер вони здаються застарілими і неефективними.

Розглянемо більш приземлене, більш консервативну галузь економіки - наприклад, на товари повсякденного попиту. Здавалося б, в які технології можна інвестувати на ринку FMCG? Адже в залежності від того, що частота покупки FMCG дуже висока, споживач має певну усталену модель споживання і дуже рідко змінює свої звички, залишаючись консерватором. Крім того, покупка таких товарів як правило відбувається день у день, що негативно впливає на інтерес і увагу споживача до самого процесу покупки, на відміну від, скажімо, ринку технологій. Споживач витрачає мінімум часу на вибір товару в FMCG секторі і, відповідно, звертає мало уваги на якісні характеристики товару.

Однак, це не означає, що в секторі FMCG немає місця інновацій. Говорячи про товари повсякденного попиту, необхідно розуміти, що найбільш успішним підприємцем стане той, хто зуміє передбачити потреби ринку, і створити новий попит на нові вироби. Так, інноваційний товар миттєво стане цікавий аудиторії, адже на такі продукти конкуренція на ринку набагато менша.

Одним із прикладів товарів повсякденного попиту є тютюнова продукція. Тютюнова промисловість - це галузь харчової промисловості, заготовляють тютюнову та махоркову сировину і виробляють ферментацію тютюну, а також тютюнові і махоркові вироби. Основними виробниками сигарет є такі країни, як США, Китай і Великобританія.

На сьогоднішній день тютюновий ринок суттєво відрізняється йог від інших сфер промисловості. За статистикою Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) сьогодні в світі курять більше одного мільярда людей, і за прогнозами до 2025 року кількість зросте до 1,1 мільярда - кількість нових курців зростає швидше, ніж кількість людей, що кинули цю звичку.

Сьогодні в Україні самі про бажання палити заявляють 26% населення; цій звичці схильні в основному чоловіки, однак серед них частка курців за період 2016-2017 скоротилася до 42%. Частка курців українок не змінюється і тримається на рівні 13%. В середньому споживачі тютюну викурюють по 17 сигарет за день. Найбільше палять люди у віці від 35 до 59 років - вони заявляють про фактичне споживання 19-20 сигарет в день, тоді як серед молоді (від 18 до 24 років) цей показник становить 13 сигарет.

Споживчий попит на курильну тютюнову продукцію характеризується вкрай низькою ціновою еластичністю. Тютюнова продукція знаходиться в тій же категорії, що і товари першої необхідності (FMCG ринок). Значення еластичності попиту за ціною дорівнює 0,42: при збільшенні ціни тютюнової продукції на 1% величина попиту зменшиться лише на 0,42%. Даний показник відноситься до тютюнової індустрії в цілому, однак не характеризує особливості попиту конкретного бренду або марки сигарет. Еластичність попиту за ціною певного бренду розрахувати складно, так як даний феномен пов'язаний з декількома факторами одночасно. Одним з них є той факт, що ціни на тютюнову продукцію регулюються державою, і, таким чином, фірми не мають можливості підвищувати ціну на свою продукцію самостійно. Якщо ціни в дійсності підвищуються, то підвищення вартості будь-якого бренду супроводжується підвищенням ціни майже на всю лінійку продукції.

Тютюновий ринок - це регульований ринок з обмеженнями. Протягом останніх років світове законодавство кардинально змінило ставлення до тютюнової індустрії. Можливості реалізації брендів суттєво обмежилися, з'явилися множинні заборони. В зв'язку з цим маркетинг тютюнової продукції в багатьох компаніях практично зник, а рекламне просування даної категорії товарів на ринку відсутнє.

Станом на 2018 рік частка продажу тютюнових виробів в Україні становила 6,9% від загального продажу продовольчих товарів. (рис.2.1). У порівнянні з 2017 роком, цей показник зменшився на 10,5%.

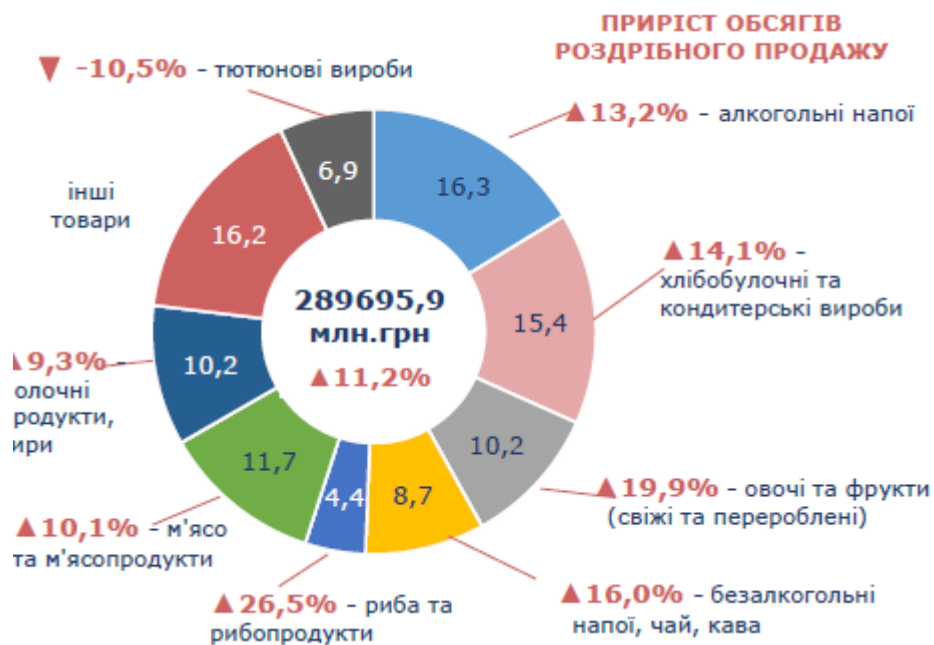

Рис.2.1 – Структура роздрібного продажу продовольчих товарів у 2018 році.

Що стосується основних гравців, то вітчизняний ринок максимально близько повторює структуру світового ринку тютюнових виробів, так як більшу частку ринку представляють міжнародні виробники тютюну. Станом на червень 2018 р. лідером на ринку виробництва цигарок в Україні є компанія «Philip Morris Україна», яка утримує 32,1% ринку, на другому місці — компанія «British American Tobacco Україна» з 28,1%, на третьому — компанія «JTI Україна» з 22,2% вітчизняного ринку тютюнових виробів. Четвертою в цьому рейтингу є компанія «Imperial Tobacco Production Україна» з часткою ринку 17,6%.

Звісно, що тютюнова продукція несе шкоду для здоров'я споживача. Тому, на протязі декількох років законодавство в сфері тютюнової промисловості продовжує посилюватися. В рамках міжнародної антитютюнової кампанії, яку реалізує Всесвітня організація охорони здоров'я, МОЗ розробив концепцію по боротьбі з курінням до 2022 року і подальший період.

Відповідно до вимог директиви ЄС від 21.06.2011 р. № 2011/64/EU щороку акцизи на тютюнові вироби мають зростати на 20—25%. Однак збільшення ставок акцизного податку в 2019 р. було прив'язане також до індексу споживчих цін, взятого з постанови КМУ від 31.05.2017 р. № 411, де зазначено рівень у 109%. Надходження акцизного податку і обсяги реалізації тютюнових виробів зображені на рис.2.2.

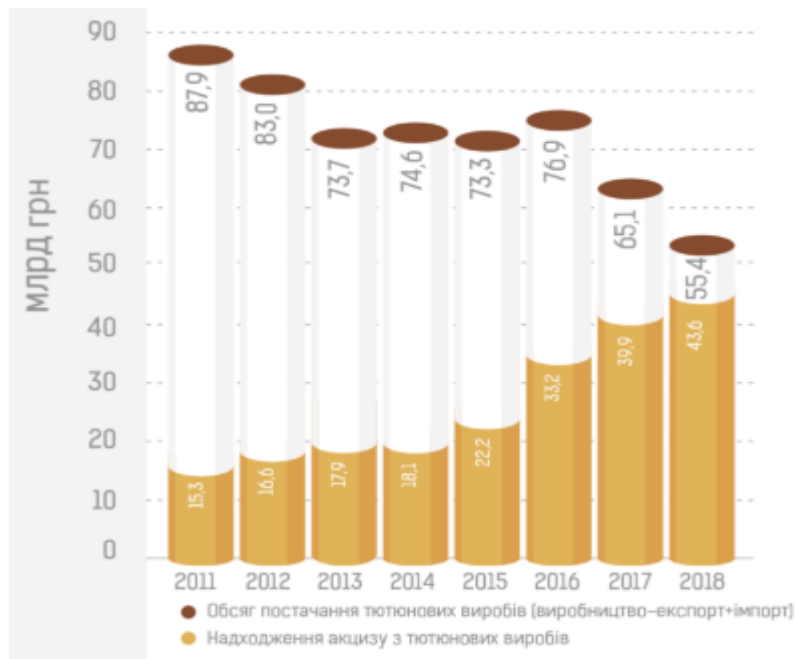

Рис.2.2 – Надходження акцизного податку і обсяги реалізації тютюнових виробів, млрд..грн.

Незважаючи на умовну «традиційність» тютюнового ринку, останніми роками показали, що, як і багато галузей економіки, тютюнова галузь також схильна і до інноваційного розвитку - багато компаній фінансують наукові дослідження і розробки, що дозволяють випускати на ринок продуктів з потенційно зниженим ризиком для здоров'я. Це дає старт новому витку в розвитку стагнуючого ринку тютюнової продукції як в світі, так і в Україні.

Таким чином, тютюнова промисловість є регульованою галуззю реального сектора економіки. Основними тенденціями на українському і міжнародних ринках тютюнових виробів стають:

- Транснаціоналізація галузі
- Посилення політики державних органів щодо тютюнових виробів
- Підвищення тютюнових акцизів
- Зростання низькоцінового і середньоцінового сегментів
- Зростання обсягів нелегальної продукції
- Розробка альтернативних способів споживання тютюну.

2.2 Дослідження ринку тютюнових виробів як об'єкта інноваційної діяльності

У тютюновій галузі до недавня інноватика була відсутня повністю. Починаючи з 1000 року до н.е. індіанці підпалювали тютюн, і ця «Інновація» з невеликими змінами дійшла до наших днів. Безперечно, тютюн підпалювали в різному вигляді, створювали рецепти різних домішок з відмінними характеристиками і міцністю, порівняно недавно з'явилися капсульні сигарети, що дозволяють надати вдихуваному диму додатковий смак. Однак сам принцип споживання залишався одним - тютюновий лист підпалюється і горить.

Сьогодні, коли всі галузі схильні до змін, трансформація відбувається в тому числі і в тютюновій галузі. Ні для кого не секрет, що Всесвітня організація охорони здоров'я прагне звести кількість курців до мінімуму. Законодавчі норми та приписи в сфері тютюнової промисловості продовжують посилюватися. В основному, тиск не представників тютюнової індустрії виявляється через систему акцизів. У зв'язку з антитютюновою кампанією, яка проводиться Всесвітньою організацією охорони здоров'я, тютюнові компанії, як ніколи, відчули на собі падіння ринку і мінливі настрої в суспільстві - популяризація здорового способу життя та відмова від шкідливих звичок значною мірою знизили споживання тютюнової продукції. Однак, згідно з

доповіддю ВООЗ, в найближчому майбутньому кількість курців не буде менше мільярда. Тому тютюнові компанії починають шукати відповіді на запитання про пошук альтернативного способу споживання тютюну. Багато компаній фінансують наукові дослідження і розробки, що дозволяють випускати на ринок продуктів з потенційно зниженим ризиком для здоров'я.

Інноваційна активність тютюнової галузі в Україні пояснюється транснаціональністю сектора, про яку вже згадувалося раніше.

У 2008 році один з найбільших тютюнових виробників «Philip Morris International» розпочав розробку інновації в тютюнової індустрії. 400 вчених з різних областей науки, включаючи фізику, хімію, матеріалознавство, біологію, інжиніринг, токсикологію, протеоміки та ін., розробили інноваційну технологію нагрівання тютюну Heat-not-burn, яка стала основою нової товарної категорії компанії - продуктів з потенційно зниженим ризиком [5]. Потенційність зниження полягає в наступному: згідно з внутрішніми дослідженнями компанії в аерозолі, що виділяється при використанні таких продуктів, міститься в середньому на 90-95% менше шкідливих речовин в порівнянні з димом стандартної сигарети, яка використовувалась в дослідженнях. Дані внутрішніх експериментів ще знаходяться на стадії перевірки найбільшими світовими організаціями в галузі охорони здоров'я, такими як, наприклад, FDA, і до підтвердження або спростування результатів досліджень компанія не може в своїй офіційній комунікації стверджувати, що ризик дійсно знижений.

Технологія і створення на принципі її роботи продуктів дійсно є інновацією, причому першою з моменту появи самого факту куріння тютюну. У звичайній сигареті температура горіння на її кінці дорівнює приблизно 800°C. При цій температурі відбувається виділення понад 4700 різних продуктів горіння, таких як чадний газ, метан, миш'як, бутан, кадмій, амоній, метанол і ін. Однак вченими було доведено, що для того щоб отримувати нікотин, тютюн необов'язково спалювати: виділення нікотину відбувається в 3 мм від епіцентру горіння, відповідно, температура в цьому місці не перевищує 350°C. Основною причиною захворювань, пов'язаних з курінням, є шкідливі речовини, що

містяться в сигаретному димі, який утворюється в процесі горіння сигарети. Для того щоб скоротити виділення шкідливих речовин, необхідно уникнути процесу горіння, що і дозволяє зробити технологія Heat-not-burn [50].

PMI була лише першою міжнародною корпорацією в тютюновій галузі, яка почала інноваційну діяльність. На сьогоднішній день відразу кілька найбільших тютюнових виробників мають в своєму продуктовому портфелі продукти, заснованих на інноваційних технологіях, зокрема, на технологіях нагрівання тютюну. Очевидно, що принципи, реалізовані різними компаніями, відрізняються (дотримання «патентної чистоти») - в одному випадку, як в продукті iQOS від PMI, нагрівальний елемент в пристрої нагріває тютюн до певної температури, в іншому, наприклад, в продукті Logic Pro від JTI, нагрітий аерозоль пропускається через капсулу з тютюновим листям. Важливо відзначити, що незважаючи на використання різних технологій, всі розробки конкуруючих компаній виключають процес горіння. Це означає, що в даних продуктах значно знижений рівень виділення продуктів горіння і канцерогенів, що, в свою чергу, суттєво зменшує ризик шкідливого впливу на організм споживача.

Таким чином, на даний момент на міжнародних ринках представлені наступні інноваційні продукти тютюнових виробників:

- iQOS (Philip Morris International)
- Glo (British American Tobacco)
- Logic Pro (Japan Tobacco International)
- Blu (Imperial Tobacco)

Ми бачимо, що на противагу стратегіям боротьби з курінням, які вибирають правоохоронні органи, тютюнові компанії пропонують новий підхід у вигляді концепції зниження шкоди від куріння. Варто зазначити, що компанії ні в якій мірі не зменшують важливість обмежувальних заходів. Більш того, в офіційних заявах тютюнових компаній, наприклад, компанії Philip Morris International, сказано, що будь-яка тютюнова продукція не виключає ризику для здоров'я споживача і найбільш ефективним способом відмови від звички стане

повна відмова від використання будь-яких засобів споживання нікотину. Однак, тютюнові виробники вважають, що наявність пропозиції альтернативних продуктів зі зниженим ризиком для тих категорій населення, які відчують потребу куріння, може істотно понизити шкоду, яку куріння завдає суспільству в цілому. Дана концепція вже починає працювати в світовій практиці. Наприклад, Міністерство охорони здоров'я Великобританії включає альтернативні продукти споживання тютюну, що розробляються найбільшими тютюновими компаніями, в стратегічні інструменти державного плану по боротьбі з курінням сигарет [8].

Таким чином, поступове переключення споживачів на альтернативні засоби доставки нікотину і зростаючі інвестиції, здійснювані найбільшими гравцями в технології ЕСДН, стають ключовими факторами зростання ринку даної продукції і можливостей, що відкриваються для компаній, які функціонують в тютюновій галузі. На даний момент 60% ринку представлено трьома основними тютюновими виробниками, що реалізують інноваційну діяльність - РМІ, ВАТ, JTI. Однак, той факт, що жоден з провідних гравців не пропонує відразу три категорії продукту, згадані вище (наприклад, РМІ вивів на ринок лише пристрій для нагрівання тютюну, при цьому цигаркоподібна продукція в портфелі компанії відсутній), а також висока диференційованість ринку, створюють високий ступінь невизначеності, адже зміни уподобань споживачів можуть дуже швидко змінити структуру ринку.

Таким чином, приклад тютюнової галузі як «традиційного» ринку показує, що інвестування в технології має місце бути навіть в самих консервативних і далеких від світу технологіях і галузях економіки.

2.3 Основні напрями інноваційної діяльності компанії Philip Morris International

Philip Morris International - це одна з провідних тютюнових компаній світу. Є публічною компанією, штаб-квартира розташована в Лозанні,

Швейцарія. Компанія була заснована в 1987 році англійським підприємцем Філіпом Морісом, який відкрив перший тютюновий магазин на вулиці Бонд стріт в Лондоні. Станом на початку 2018 року 72.3% Акцій компанії належать інституційним інвесторам, найбільшими з яких є інвестиційні компанії Capital Group Companies, The Vanguard Company, State Street Corporation. Компанії Філіп Морріс належать 6 з 15 провідних міжнародних марок традиційних сигарет, одна з яких, Marlboro, є брендом номер 1 у всьому світі, а також кілька торгових марок тютюнових стіків, які призначені для використання з електронною системою нагрівання тютюну. Продукція компанії представлена у більш, ніж на 180 ринках світу, клієнтська база оцінюється в 150 мільйонах споживачів. Компанія має 46 виробничих центрів по всьому світу.

Philip Morris International (Філіп Морріс Інтернешнл - ФМІ) вийшла на український ринок у 1994 році. На сьогодні компанія має сучасну фабрику в Харкові, де виробляється низка міжнародних брендів як для українського, так і для закордонних ринків.

Поряд з виробництвом традиційної тютюнової продукції, в 2008 році компанія запустила глобальний інноваційний проект з розробки та впровадження на ринок ряду продуктів з потенційно зниженим ризиком для здоров'я. Реалізація даного проекту дала поштовх початку нової епохи в компанії РМІ, мета якої полягає в побудові "Smoke Free Future", або «Бездимне майбутнє». РМІ формулює свою місію в такий спосіб: «Ми розуміємо, що турбує мільйони курців чоловіків і жінок. Вони шукають менш шкідливу альтернативу курінню, яка в той же час відповідає їхнім потребам. Ми надамо їм такий вибір. У нас є зобов'язання перед співробітниками компанії і нашими акціонерами. Ми виконаємо ці зобов'язання, успішно втілюючи в життя наше бачення майбутнього. Суспільство очікує, що ми будемо вести бізнес відповідально. І ми відповідаємо цим очікуванням, створюючи майбутнє без сигаретного диму.» [47]

Згідно з офіційним сайтом компанії Philip Morris International, мета компанії - поступово замінити сигарети на Reduced Risk Products або продукти зі зниженим ризиком, які компанія розробляє і пропонує на ринку.

Відповідно до досліджень компанії РМІ, сигаретний дим, що виділяється в процесі куріння, містить в собі безліч канцерогенних речовин і продуктів горіння. Саме ці токсини несуть в собі основна шкода для здоров'я курців. Дослідницький центр РМІ займається розробкою продуктів, покликаних стати альтернативою для споживачів тютюну. На даний момент компанія розробила 2 альтернативні способи споживання тютюну, які повністю виключають процес горіння. Перший підхід полягає в нагріванні тютюну до певної температури, що тягне за собою виникнення пари з істотно більш низькою кількістю шкідливих речовин. Другий підхід передбачає використання нікотиновмісного аерозолю.

Таким чином, бачення компанії полягає в тому, щоб запропонувати існуючим споживачам тютюнових виробів кращу альтернативу за допомогою розробки продуктів зі зниженим ризиком, які виділяють нікотин без шкідливого впливу традиційних сигарет. З 2008 року компанія інвестувала близько 4.5 мільярдів доларів в розробки інноваційних продуктів, забезпечивши роботою понад 400 вчених, інженерів, технологів. При цьому, компанія чітко заявляє, що альтернативні способи споживання тютюну призначені виключно для повнолітніх курців, а не для тих, хто ніколи не курил або відмовився від куріння.

Так, основним напрямком інноваційної діяльності компанії РМІ є створення так званих продуктів зі зниженим ризиком, або Reduced Risk Products, що, в свою чергу взаємопов'язане з місією компанії щодо повної відмови від виробництва традиційних тютюнових продуктів. Дана кореляція дає підстави називати інноваційну діяльність стратегічно важливим напрямком розвитку компанії.

На даний момент наукове портфоліо РМІ включає в себе понад 3,4 тисяч патентів, ще понад 5 тисяч очікують схвалення. Активна інноваційна діяльність дозволила компанії зайняти 58 місце в рейтингу 100 найбільших

патентодержателів Євросоюзу. Зараз РМІ є єдиною тютюновою компанією в списку [48].

Наукові розробки РМІ ґрунтуються на внутрішній експертизі в галузі медицини, хімії та інших областях. У 2009 році компанія розмістила всі наукові підрозділи в новому науковому центрі в місті Невшатель, Швейцарія, обсяг інвестицій в який склав близько 120 мільйонів доларів. всі дослідження проводяться на підставі принципів, опублікованих Центром тютюнових продуктів US FDA (United States Food and Drug Administration - Управління з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів і лікарських препаратів США) [48]. При цьому, розуміючи всю важливість проведених досліджень, компанія дотримується політики абсолютної прозорості щодо всіх результатів внутрішніх досліджень - всі розробки публікуються у відкритих джерелах, наукових журналах світу, клінічні дослідження проходять реєстрацію на міжнародному порталі, присвяченому приватним і державним клінічним дослідженням, що дає необмежені можливості проведення незалежних досліджень експертним співтовариством [41].

Інноваційна діяльність в сфері розробки та створення нових продуктів вимагає високих інвестицій. Очевидно, що на різних стадіях інноваційного проекту і його фінансування, компанія використовує різні джерела інвестування. Звертаючись до теоретичного огляду, можна припустити, що на стадії стартового фінансування компанія здійснювала фінансування за рахунок акціонерного капіталу, а на стадії розвитку інноваційної діяльності фінансування стало здійснюватися в тому числі за рахунок інших джерел - комерційних кредитів, банківських кредитів, венчурного інвестування.

Для того, щоб визначити, за рахунок яких коштів фінансується інноваційний проект, проведемо короткий аналіз фінансового стану компанії Philip Morris International за період з 2014 року до 2018 року. Для збору даних були використані річні звіти РМІ. У таблиці 2.1 представлені основні показники і розрахунок коефіцієнтів.

Таблиця 2.1 - Показники фінансового стану компанії Philip Morris International в період з 2014 по 2018 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Активи (Assets), млн. \$	82 152	81 045	83 241	88 580	85 841
<i>Оборотні засоби (Current Assets), млн. \$</i>	36 151	37 720	39 774	44 517	41 932
<i>Грошові кошти (Cash and Cash Equivalents), млн. \$</i>	3 927	8 156	9 575	17 414	14 219
<i>Короткострокові фінансові вкладення (Short-term financial investments), млн. \$</i>	1 571	1 547	1 927	1 243	1 037
<i>Короткострокова дебіторська заборгованість (Receivables), млн. \$</i>	9 348	6 630	7 904	6 585	6 362
<i>Необоротні засоби (Non-current Assets), млн. \$</i>	46 001	43 325	43 467	44 063	43 909
Зобов'язання (Liabilities), млн. \$	46 390	45 432	47 751	53 198	50 540
<i>Поточні зобов'язання (Current Liabilities), млн. \$</i>	15 112	15 386	16 467	15 962	17 191
Власний капітал (Stockholders Equity), млн. \$	35 762	35 613	35 490	35 382	35 301
Власні оборотні засоби (COE), млн. \$	21 039	22 334	23 307	28 555	24 741
Чистий прибуток (Net Profit), млн. \$	7 493	6 873	6 967	6 035	7 911
Виручка (Net Revenues), млн. \$	80 106	73 908	74 953	78 098	79 823
Коефіцієнти структури капітала					
<i>Коефіцієнт автономії</i>	44%	44%	43%	40%	41%
<i>Коефіцієнт фінансової залежності</i>	56%	56%	57%	60%	59%
<i>Коефіцієнт фінансового левериджа</i>	130%	128%	135%	150%	143%
<i>Коефіцієнт забезпеченості власними коштами</i>	58%	59%	59%	64%	59%
Коефіцієнти ліквідності					
<i>Коефіцієнт поточної ліквідності</i>	1,77	2,02	1,94	2,38	2,07
<i>Коефіцієнт швидкої ліквідності</i>	0,98	1,18	1,26	1,06	1,58
<i>Коефіцієнт абсолютної ліквідності</i>	0,36	0,70	0,89	0,63	1,17
Коефіцієнти рентабельності					
<i>Рентабельність власного капіталу</i>	21%	20%	22%	19%	17%
<i>Рентабельність продажів</i>	9%	9%	10%	9%	8%

Аналізуючи отримані дані, можна зробити такі висновки:

- З точки зору структури капіталу, протягом 5 років можна виявити тенденцію перевищення позикових коштів над власними.

Коефіцієнт автономії нижче нормативного значення (50%), що означає, що компанія залежить від зовнішніх джерел фінансування, що підвищує ризик ослаблення фінансової стійкості. Про це ж свідчить і зворотний показник - коефіцієнт фінансової залежності. Коефіцієнт фінансового левериджу говорить про те, що на протязі 5 років структура капіталу складається з позикових коштів, причому показник демонструє тенденцію до зростання до 2017-2018 років. Однак, варто сказати, що співвідношення власних і позикових джерел є більш менш збалансованим, що дозволяє зробити висновок про те, що компанія фінансує інноваційну діяльність на ~ 60% за рахунок позикових коштів і на ~ 40% за рахунок власних

- З точки зору ліквідності, можна сказати, що компанія в цілому здатна погашати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів, про що свідчить динаміка коефіцієнта поточної ліквідності, який коливається на рівні нормативного значення (2). Коефіцієнт швидкої ліквідності практично у всіх періодах перевищує нормативне значення (1), що говорить про те, що в разі виникнення труднощів з реалізацією продукції, компанія буде мати можливість погасити поточні зобов'язання за рахунок високоліквідних активів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, в свою чергу, свідчить про те, що тільки в середньому 75% поточних зобов'язань можуть бути покриті за рахунок абсолютно ліквідних коштів (грошових коштів та їх еквівалентів).

- Рентабельність власного капіталу в середньому становить 20% і в цілому зберігає відносну стабільність. Це говорить про те, що ефективність використання власного капіталу досить висока (Вище нормативного значення 10%), на що, в свою чергу, впливає ефект фінансового важеля. Рентабельність продажів зростає протягом аналізованого періоду, що означає зростання ефективності комерційної діяльності та ціноутворення. Дану тенденцію також можна пов'язати з початком комерціалізації продуктів зі зниженим ризиком.

Таким чином, компанія офіційно заявляє про свою інноваційної спрямованості, допускаючи навіть можливість поступового відходу з ринку традиційних тютюнових виробів на користь альтернативних способів

споживання тютюну. З точки зору джерел фінансування, співвідношення позикового і власного капіталу є 3 до 1, що дозволяє припустити, що в залежності від стадії реалізації проекту, компанія залучає різні джерела зовнішнього фінансування, наприклад, венчурне інвестування.

РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОЇ КОРПОРАЦІЇ PHILIP MORRIS INTERNATIONAL

3.1 Сутність інноваційного проекту «Reduced Risk Products»

Інноваційна діяльність по розробці так званих "Reduced Risk Products", або RRP, була розпочата компанією РМІ в 2008 році. Проводячи паралелі з теорією інновацій, можна сказати, що RRP - це глобальний інноваційний мультипроект, який компанія реалізує в стратегічних цілях. Мультипроект об'єднує в собі кілька монопроектів, так само, як і інноваційна програма RRP на даний момент складається з декількох дослідницьких платформ, які знаходяться в різних стадіях розробки і запуску.

Ставлення до здоров'я і шкідливих звичок зазнало величезних змін за останні десятиліття. Світова спільнота стало усвідомлювати важливість турботи про здоров'я, і прагнення до здорового способу життя ставши одним з головних трендів сучасного соціуму. Компанія РМІ повністю визнає, що куріння має ризики для здоров'я і що найкращий спосіб уникнути їх - відмовитися від звички. Однак, відповідно до бачення компанії, можна зробити набагато більше для тих споживачів, які не можуть відмовитися від куріння, через науку та інновації. Таким чином, можна сказати, що джерелом виникнення інноваційного мультипроекта була зміна цінностей суспільства в цілому.

Проект RRP є довгостроковим. У 2017 році, коли був запущений процес комерціалізації одного з інноваційних продуктів, афілійована компанія РМІ в Україні представила так звану стратегію 2021, згідно з якою метою компанії є досягнення частки в 21% на українського ринку інноваційної тютюнової продукції і забезпечення лідерської позиції. Звідси випливає, що для компанії в цілому, горизонтом планування в рамках інноваційного мультипроекта RRP є період від 13 до 20 років.

На даний момент, весь мультипроект RRP має два глобальних напрямки - нагрівачі табаківмісні продукти і продукти, що не містять тютюн. Кожен з напрямків представлено двома платформами. Варто зауважити, що кожна з платформ знаходиться в різних стадіях життєвого циклу, тому закономірно розглядати мультипроект в призмі кожного з реалізованих ініціатив, щоб отримати максимально повне уявлення про сутність інноваційної програми. Хоч всі платформи мають загальним відправним пунктом - створення альтернативного способу споживання нікотину, що виключає процес горіння (в даному випадку саме ця думка є коренем інновації, яка реалізується PMI), кожна з платформ ґрунтується на різних технологіях, які досліджуються, розробляються і тестуються окремими дослідницькими групами. Таблиця 3.1 представляє поточну структуру інноваційного мультипроекта Reduced Risk Products, що реалізується PMI.

Таблиця 3.1 – Структура інноваційного мультипроекта Reduced Risk Products, що реалізується PMI.

Критерій	Інноваційний мультипроект Philip Morris International "Reduced Risk Products"			
	Табачні продукти, що нагріваються		Продукти, що не вміщують табак	
	IQOS	Teeps	Steem	Mesh
Сутність інноваційного проекту	Електронний пристрій нагрівання тютюну. спеціально підготовлена суміш нагрівається до 350°C без горіння і виділення попелу. Призначений для використання зі спеціальними тютюновими стіками.	Спеціальний тютюновий стік з використанням вугільного джерела тепла, який підпалюється споживачем. В процесі тління вугільного нагрівального елемента, тепло передається в тютюновий картридж.	Steem генерує аерозоль, що містить сіль нікотину. Аерозоль виділяє завдяки хімічній реакції між нікотином (Екстрактом тютюнового листа) і слабкою органічної кислотою.	Наступне покоління електронних сигарет. Електричний нагрівач, використовуваний для нагрівання спеціальної рідини, містить нікотин і ароматизатори

Продовження таблиці 3.1

Технологія, яка застосовується	Технологія Heat-not-burn, розроблена РМІ	Технологія Heat-Control, розроблена РМІ	Технологія професора Дж. Роуза, Університет Дюка, придбана РМІ в 2011 році	Nicocigs Technology, придбана РМІ в 2014 році
Рівень значущості проекту	Піонерний	Піонерний	Новаторський	Випереджаючий
Стадія життєвого циклу проекту	Зростання ринку	Організаційна підготовка виробництва	прикладні дослідження і тестування	Впровадження на ринок
Лінійка продуктів	4 - iQOS, iQOS 2.4+, iQOS 3, iQOS 3 Multi	1 - Teeps	1 - Steem	1 - iQOS Mesh
Продукти-субститути	продукти конкуруючих компаній (glo)	-	-	Nicocig, Vivid, Solaris
Продукти-компліменти	Тютюнові стіки, вироблені РМІ (Heets)	-	-	E-liquid (рідина, що містить нікотин і ароматизатор)
Представленість на ринку	Представлений на 45 ринках, включаючи Україну	-	-	Великобританія

Таким чином, на даний момент портфолію, розроблене компанією в рамках інноваційного мультипроекта складається з продуктів 4 платформ, що знаходяться на різних стадіях життєвого циклу. iQOS, перший розроблений інноваційний продукт РМІ, вже успішно запущений на ринок. Грунтуючись на платформі iQOS як одному з монопроектів інноваційної діяльності корпорації, розберемося, в чому ж суть даної інновації, і проаналізуємо, як вона була впроваджена на ринок.

iQOS складається з двох елементів: власника і зарядного пристрою. За допомогою утримувача тютюн нагрівається до температури не більше 350°C. Температуру нагрівання тютюнового виробу контролює нагрівальний елемент (лезо), що знаходиться всередині держателя. При цій температурі виділяється

значно менше (на 90-95%) хімічних сполук і при цьому повнолітній курець отримує натуральний смак тютюну і необхідну йому кількість нікотину.

Сама система - це електронний пристрій, що складається з двох елементів; тютюн для IQOS виробляється і продається окремо. Стіки, в яких міститься нагрівається тютюн, є аналогом сигарет, але виготовлені за іншою технологією спеціально, щоб при його нагріванні виділявся нікотин. Стандартні сигарети не підходять для використання в пристрої, тому що такий тютюн повністю просушений і містить занадто багато повітряних прошарків. Тютюн в стіках просушений не до кінця і щільно утрамбований для кращого прогрівання. На сьогоднішній день стіки в Україні представлені міжнародним брендом HEETS в чотирьох смакових варіантах.

Важливо розуміти, що IQOS і подібні йому продукти не є електронними сигаретами, тому що нікотин виділяється безпосередньо з тютюну, а не з рідин і інших хімічних складів. Нижче представлена порівняльна таблиця способів споживання нікотину (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 - Порівняння технологій вживання нікотину

	Звичайні сигарети	Електронні сигарети	Технологія Heat-not-burn (iQOS)
Тютюн	+	-	+
Нікотин	+	+	+
Принцип дії горіння випарювання нагрівання	Горіння	Випаровування	Нагрівання
Попіл	+	+	-

Дана технологія забезпечує переваги тютюнових продуктів, які нагріваються перед цигарками: відсутній процес горіння (вогонь), дим, попіл, пасивне куріння, немає неприємного запаху, менша кількість шкідливих речовин в порівнянні з димом стандартної сигарети. Ці переваги створюють ключові повідомлення для цільової аудиторії, кожне з яких є унікальною торговою пропозицією продукту.

3.2 Економічні аспекти та ефективність проекту

Інноваційний мультипроект RRP є довгостроковим, і, так як він пов'язаний з виробництвом інноваційних продуктів, очевидно, що для його реалізації компанія здійснювала значні капітальні вкладення для створення дослідних і виробничих центрів.

Так як RRP є глобальним проектом, оцінка ефективності повинна проводитися комплексно. Розглянемо загальноекономічний і фінансовий ефекти реалізації даного мультипроекта.

Для того, щоб оцінити економічний ефект від реалізації проекту на міжнародному рівні, необхідно виділити всі фінансові потоки, пов'язані з інноваційною діяльністю, який здійснюється компанією. Розрахуємо кілька показників ефективності інноваційної проекту:

- Чиста приведена вартість проекту (NPV)
- Дисконтований період окупності проекту (DPP)
- Внутрішня норма прибутковості (IRR)

У процесі використання динамічних методів розрахунку фінансової ефективності важливим компонентом є розрахунок найбільш коректною ставки дисконтування. Ставка дисконтування повинна враховувати можливі ризики і вартість усіх джерел інвестування, що особливо важливо, якщо мова йде про інноваційний проект.

Скористаємося консолідованої річної звітністю РМІ за 2018 рік для того, щоб розрахувати WACC. Дані, необхідні для розрахунку, представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Розрахунок показника WACC на підставі річної фінансової звітності РМІ за 2018 рік

Показник	Значення
Акціонерний капітал (E), млн. \$	35 301
Чистий прибуток після сплати податків, млн. \$	7 911
Рентабельність власного капіталу (Ke),%	22,41%
Позиковий капітал (D), млн. \$	50 540
Довгострокові боргові зобов'язання, млн. \$	31 268
Відсотки до сплати, млн. \$	10 360
Вартість позикового капіталу (Kd),%	33,13%
Середня ставка по податку на прибуток (T),%	20,68%
WACC,%	24,69%

Таким чином, ставка WACC становить 24,69%

У таблиці 3.4 представлені дані по кожному типу грошових потоків:

Таблиця 3.4 - Динаміка грошових потоків РМІ, пов'язаних з реалізацією інноваційного мультипроекта RRP

Категорія	Фактичні грошові потоки, пов'язані з реалізацією інноваційного мультипроекта Reduced Risk Products, мільйони доларів										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Капітальні вкладення	-1099	-715	-713	-538	-740	-480	-461	-288	-352	-464	-862
Патенти і ліцензії	0	0	-497	-536	-287	-100	-87	0	0	0	0
Злиття і поглинання	0	0	0	0	0	0	-103	0	0	0	0
НІОКР	-334	-335	-391	-413	-415	-449	-433	-423	-309	-335	-352
Маркетингові та адмін витрати	0	0	0	0	0	0	0	-314	-292	-614	-824
Грошовий відтік	-1433	-1050	-1511	-1487	-1442	-1029	-1084	-1025	-952	-1414	-2038
Виручка від продажів	0	0	0	0	0	0	0	66	739	3793	4096
Грошовий приток	0	0	0	0	0	0	0	66	739	3793	4096
Чистий грошовий потік	-1433	-1050	-1511	-1487	-1442	-1029	-1084	-959	-213	2379	2058

Як видно з таблиці, грошові притоки у вигляді надходження виручки від реалізації інноваційних продуктів компанія починає генерувати тільки з 2015 року, так як саме в 2015 році відбувся пілотний запуск iQOS в Японії, потім продукт також був запуснений в Італії, Україні та інших країнах.

Варто зауважити, що грошові потоки не враховують податковий тягар, який лягає на компанію як наслідок реалізації тютюнових виробів, призначених для вживання за допомогою нагрівання (в деяких країнах, у тому числі і в

Україні, дана категорія тютюнової продукції винесена окремим рядком в переліку підакцизних товарів). У 2014 році було здійснено придбання компанії Nicosigs, що спеціалізується на виробництві вейпів. Найбільші капітальні вкладення були здійснені компанією на етапі з 2008 року по 2011 рік, коли відбувалося будівництво Науково-дослідного центру РМІ в місті Невшатель, Швейцарія, а також в 2012 році, коли була побудована перша фабрика для виробництва тютюнових стіків в місті Болонья, Італія.

Для того, щоб при розрахунку фінансових показників врахувати дані майбутніх періодів, спрогнозуємо грошові потоки з 2019 по 2025 роки. З метою калькуляції виручки від продажів, використовуємо дані про відвантаження тютюнових стіків. Однак, ми повинні розуміти, що на даний момент вагому роль у формуванні грошових притоків грає виручка від реалізації девайсів iQOS, які мають досить високу ринкову ціну. прогноз грошових потоків з 2019 п 2025 року утримується в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Прогнозування грошових потоків, пов'язаних з реалізацією інноваційного мультипроекта RRP

Категорія	Прогнозовані грошові потоки, пов'язані з реалізацією інноваційного мультипроекту Reduced Risk Products, млн. дол..						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Капітальні вкладення	-300	0	0	0	0	0	0
Патенти і ліцензії	0	0	0	0	0	0	0
Злиття і поглинання	0	0	0	0	0	0	0
НІОКР	-344	-209	-111	-32	-7	-2	0
Маккетингові і адмін. витрати затрати	-719	-772	-596	-547	-457	-402	-344
Грошовий відтік	-1 363	-981	-707	-579	-465	-404	-344
Відвантаження тютюнових стіків, мільярди стіків	60	87	125	180	259	373	536
Темп росту, %	34%	44%	44%	44%	44%	44%	44%
Ринкова цена, \$ / тисяча стіків	108	108	108	108	108	108	108
Виручка від продаж	6 485	9 338	13 447	19 364	27 884	40 153	57 821
Грошовий приток	6 485	9 338	13 447	19 364	27 884	40 153	57 821
Чистий грошовий потік	5 122	8 358	12 740	18 785	27 420	39 750	57 477

Тепер, коли всі грошові потоки визначені, приступимо до розрахунку показників економічної ефективності проекту.

Таблиця 3.6 – Зведена таблиця грошових потоків і розрахунок показників ефективності проекту

$r = 24,64\%$ (WACC)

Період	Рік	CF(-), млн. \$	CF(+), млн. \$	CF, млн. \$	Дисконт. CF(-), млн. \$	Дискон т. CF(+), млн. \$	Дисконт. CF, млн. \$	Накопич. дисконт. CF, млн. \$
0	2008	-1 433	0	-1 433	-1 433	0	-1 433	-1 433
1	2009	-1 050	0	-1 050	-842	0	-842	-2 275
2	2010	-1 511	0	-1 511	-973	0	-973	-3 248
3	2011	-1 487	0	-1 487	-768	0	-768	-4 016
4	2012	-1 442	0	-1 442	-597	0	-597	-4 614
5	2013	-1 029	0	-1 029	-342	0	-342	-4 956
6	2014	-1 084	0	-1 084	-289	0	-289	-5 245
7	2015	-1 025	66	-959	-219	14	-205	-5 450
8	2016	-952	739	-213	-163	127	-37	-5 487
9	2017	-1 414	3 793	2 379	-195	522	328	-5 159
10	2018	-2 038	4 096	2 058	-225	453	227	-4 931
11	2019	-1 363	6 485	5 122	-121	575	454	-4 477
12	2020	-981	9 338	8 358	-70	664	595	-3 883
13	2021	-707	13 447	12 740	-40	768	727	-3 156
14	2022	-579	19 364	18 785	-27	887	860	-2 295
15	2023	-465	27 884	27 420	-17	1 024	1 007	-1 288
16	2024	-404	40 153	39 750	-12	1 184	1 172	-116
17	2025	-344	57 821	57 477	-8	1367		1 359
Всього		-19 307	183 188	163 881	-6 342	7 585	1 243	
NPV, млн \$		1243						
DPI		1,20						
IRR		26,79						
DPP		17						

Таким чином, чиста приведена вартість проекту тривалістю 17 років дорівнює 1243 мільйона доларів, це говорить про те, що проект має перспективи виправдати вкладені інвестиції і принести компанії прибуток. Очевидно, що показник NPV прямо залежить від масштабу проекту, що реалізовується і структури його фінансування - проект Reduced Risk Products проходить через безліч стадій витрат, включаючи початкові капітальні вкладення, інвестиції в НДДКР, маркетингові та адміністративні витрати. Крім того, тривалість інноваційного лага (тимчасового проміжку між початком інвестування і датою запуску продукту на ринок) досить висока в силу того, що якісна інноваційна тютюнова продукція вимагає не тільки ретельних наукових досліджень, а і проведення різних клінічних тестів, отримання ліцензій, проведення сторонніх досліджень. Все це є причиною того, що величина чистої приведеної вартості проекту хоч і є позитивною, але тим не менше мінімальною.

Ефективність інвестиційного проекту в відносному значенні складає 1,2 (показник DPI), що означає, накопичені дисконтовані грошові надходження перевищують накопичені дисконтовані грошові відтоки в 1,2 рази. Варто враховувати, що в реальності на стійкість майбутніх грошових надходжень буде впливати ціла група макрофакторів - зміна темпів інфляції, волатильність ринку, вартість тютюну і інших матеріалів, активність конкурентів. В даному розрахунку розмір майбутніх грошових надходжень залежить від обсягу продажів, на який впливає маркетингова стратегія компанії.

Внутрішня норма прибутковості проекту (показник IRR) становить 26,79%. Даний показник характеризує мінімальну ставку прибутковості, при якій чиста приведена вартість проекту (NPV) дорівнює нулю. Даний показник доцільно порівнювати із середньозваженою вартістю капіталу (WACC), яка складає 24,64%. В даному випадку $IRR > WACC$. Середньозважена вартість капіталу менше, ніж мінімальна ставка прибутковості проекту, що дає причини припускати, що реалізація інноваційного проекту принесе додаткову вартість, і

дохід, отриманий компанією, буде перевищувати вартість капіталу, необхідну для інвестицій.

Однак, варто зауважити, що в силу досить високих капітальних вкладень на початкових етапах реалізації проекту (модернізація виробництва, переоснащення, створення науково-дослідного центру), а також досить стабільних витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, проекту є дуже довгостроковими. При цьому, генерувати позитивні грошові потоки він починає тільки при запуску продукту на ринок. З огляду на новизну як ринку, так і продукту, запуск завжди супроводжується високим рівнем ризику. Тому, даний проект при поточних умовах, вийде на позитивну чисту теперішню вартість тільки в останньому періоді, що характеризує дисконтований період окупності (DPP).

ВИСНОВКИ

Сьогодні, коли розвиток різних (інформаційних, телекомунікаційних, комп'ютерних і т.д.) технологій отримало величезний поштовх вперед, перед комерційними організаціями гостро постало питання про більш інноваційну, наукову спрямованість бізнесу. Інноваційна діяльність дозволяє впроваджувати нові технології як в процес виробництва, тим самим полегшуючи, прискорюючи або вдосконалюючи процес виготовлення продукту, так і пропонувати на ринку абсолютно новий продукт з новими властивостями.

Як приклад інноваційно-активної галузі в рамках дослідження розглядається тютюнова індустрія. Ринок тютюнових виробів в даний час знаходиться в стадії трансформації, і в недалекому майбутньому, на думку багатьох аналітичних компаній, а також самих виробників тютюну, він може змінитися повністю. Набирає популярність здоровий спосіб життя і антитютюнові кампанії гостро ставлять перед тютюновими корпораціями питання про необхідність змін, і Philip Morris International стала першою тютюновою компанією в світі, яка публічно заявила про свою інноваційну спрямованість, допускаючи навіть можливість поступового відходу з ринку традиційних тютюнових виробів на користь альтернативних способів споживання тютюну. Це означає, що компанія активно інвестує в інновації і приклад РМІ може наочно проілюструвати принципи інноваційного інвестування в міжнародній практиці.

Довгостроковий стратегічний інноваційний мультипроект, який реалізує РМІ, називається Reduced Risk Products і складається з декількох монопроектів, або платформ, які знаходяться в різних стадіях життєвого циклу. Найперший, iQOS, вже успішно був запущений на ринок і зараз доступний в 47 країнах.

Аналіз загальноекономічної і фінансової ефективності проекту показав, що реалізація інноваційної діяльності дійсно зміцнює позиції РМІ на ринку і забезпечує їй лідируюче місце серед тютюнових компаній - конкурентів, які слідом РМІ почали активно інвестувати в інновації. Однак, в силу

довгостроковості і високих капіталовкладень, проект, хоч і ефективний в майбутньому, виходить на беззбитковість тільки в кінці горизонту планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша А. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / А. Амоша // Економіст. –2005. – № 6. – С. 28-32.
2. Антонюк Л., Поручник А., Савчук В. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2013. 399 с.
3. Бондаренко Н. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств. Київ–2020: перспективи розвитку очима молодих вчених: матеріали V науково-практичної конференції. Київ, 2016. 973 с.
4. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці / В. Бурлака // Діловий вісник. – 2010. – № 12 (199). – С. 18-22.
5. Великий Ю. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств України. Економіка та держава. 2016. № 8. С. 47–53.
6. Ковальчук С. Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України. Економіст. 2016. № 10(312). С. 27–32.
7. Крикуненко Д.О. Проблеми впровадження інновацій на підприємствах / Д.О. Крикуненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4, Т. I. – С. 45-49.
8. Маслак О.О. Чинники впливу на інноваційну діяльність промислових підприємств / О.О. Маслак, К.О. Дорошкевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип.22.8. – С.269-274.
9. Мирошниченко О. Інноваційна активність промислових підприємств України. Стан і тенденції. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2013. № 10(151). С. 73–78.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012–2017 роках: статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-видавничий центр Державної служби статистики України», 2017. 289 с.
11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012. – 305 с.
12. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

13. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств. URL: [http:// nikolaychuk.at.ua/news/2015-11-17-52](http://nikolaychuk.at.ua/news/2015-11-17-52).
14. Федулова І.В. Дослідження інноваційної активності промислового підприємства / І.В. Федулова // Технічні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 26. – С. 121-127.
15. Федулова Л.І. Проблеми і передумови формування в Україні економіки новітнього технологічного укладу / Л.І. Федулова // Управлінські інновації. – 2012. – Вип. 1. – С. 9-20.
16. Череп А.В. Розвиток інноваційної діяльності в Україні в сучасних умовах / А.В. Череп, С.І. Васильєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5, Т. 3. – С. 7.
17. Чумак Л.Ф. Інноваційна діяльність підприємства в сучасних умовах // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 209-212.
18. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Москва: Прогрес, 1982. 455 с.
19. Jason Potts, (School of Economics, Finance and Marketing, RMIT University, Melbourne, Australia). Innovation policy in a global economy. 22 April 2016 (section 2, 4) <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/JEPP-02-2016-0003# i9>.
20. Lam, A. (2005) 'Organizational innovation'. In: Fagerberg, J., Mowery, D. C. and Nelson, R. R. (eds) The Oxford Handbook on Innovation, pp. 115–47. Oxford, UK: OUP.
21. Methods And Forms Of State Support Of Innovative Activities N. T. Avramchikova , D. O. Volkov, L. N. Zakharova. Siberian Journal Of Science And Technology. 2017, Vol. 18, No. 2, P. 442–451